

"עבירות שבין אדם לחברו, אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו", עד שיפייס את חברו. פיוס אינו עניין של אמירה בעלמא. יש אנשים שביום-הכיפורים אומרים: מחילה, מחילה, מחילה. אבל זה צריך להיות באמת, בלב ובנפש, בכל האיברים והגידים. מה שמתבטאים בציבור צריך לבטא את האמיתיות שלב. בלי פיוס חברו, עברות שבין אדם לחברו אין יום-הכיפורים מכפר. צריך לזכור את זה. אלו דברים אמיתיים ממשיים! עד שירצה את חברו, אין יום-כיפור! אנו מתגעגעים ליום-כיפור, ליום-כיפור אמיתי, בעזרת ד', אך אין כיפור. אין יום-הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו! מה המובן של פיוס וריצוי? - שייכות נפשית.

2. שייכות

"ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". אשרינו שזכינו. יש דברי חז"ל ידועים: "אתה מבקש לראות שכינה בעולם הזה? עסוק בתורה בארץ ישראל". אנחנו מתאמצים להיות עסוקים בתורה בארץ-ישראל, ובמרום ארץ-ישראל בירושלים בה הקודש. ככל שאנו מתמלאים

געגועים והתכוונות ליכות הזאת, לאמיתיות החיונית הזאת של ראיית השכינה בעולם-הזה, יותר עלינו להבין שלעסוק בתורה בארץ-ישראל, זה לרצות את חברו, לפייס את חברו. באמת, לא מילים בעלמא, אלא באמת, להתמלא אהבה, להתמלא ידידות, להתמלא שייכות. כולנו נמצאים יחד. כולנו שייכים יחד, מתוך שייכות למקור התורה, למקור של "הבוחר בעמו ישראל באהבה", שממנה נמשכת ברכת כוהנים "לברך את עמו ישראל באהבה". על אחת כמה וכמה שצריכות להיות אהבה אחווה ורעות בין תלמידי-הכמים העוסקים בתורה, השייכים לתורה, הקבועים בתורה.

3. עיצומו של יום

מתוך כך, אפשר להגיע להתבוננות אמיתית ונאמנה על עצם היום הזה. יש הודעה מיוחדת בלשון קודשו של ריבונו-של-עולם, בלשון תורה: "בעצם היום הזה" - עיצומו של יום. יש כפרה וסליחה ומתוך כך טהרה וקדושה, כאשר יהודים זוכים ונכנסים לאמיתותו של יום-הכיפורים. יש מקום להזכיר שגם המקום גורם, המקום של אווירא דארץ-ישראל¹² ושל התרוממות ארץ-ישראל ומרום ארץ-ישראל, המקום הזה. אשרינו שאנו זוכים לגילוי הזיווג הקדוש הזה, של המקום הזה והזמן הזה. במקום הזה יש יותר לראות, יותר להרגיש, יותר לחיות ולדעת מה אנחנו בזמן הזה. ובזמן הזה יש להרגיש יותר ויותר שאשרינו במקום הזה. הא בהא תליא¹³. נזכור את זה ונדע זאת יותר ויותר, אז בלי ספק נהיה מובטחים בביטחון מוחלט ואמיתי, ביטחון של אמת ואמונה, בחסד ד' הנמשך לנו ולכל ישראל.

רבנו הקדוש, רבי, הוא הרב של כל ישראל. לא נמצא מכל מורינו ורבותינו רבנו התנאים והאמוראים וכל רבותינו גדולי ישראל, משהו שהסכימו עליו כלל ישראל שהוא ייקרא רבנו הקדוש¹⁴. והנה רבי, רבנו הקדוש, נשיא ישראל, לימד אותנו לימוד מקורי, אורגינילי, בענייניו של יום-הכיפורים: עיצומו של יום. בעצם המציאות יש יום כזה. "יום ליום יביע אמר ולילה ללילה יחוו דעת"¹⁵. השעות הקדושות האלה הן הוויה מיוחדת, מציאות מיוחדת. יש תוכן מיוחד לשעות אלה, ליום ולילה אלה. זהו השיא הגדול של כל המאמצים לתשובה. מתוך המאמצים של סליחה, מתוך "סלח לנו אבינו כי חטאנו, מחל לנו מלכנו כי פשענו"¹⁶, מתוך "השיבנו ד' אליך ונשובה"¹⁷, מגיעים להדרת הרבי של כל ישראל, רבנו הקדוש, שעצם היום הזה מכפר. יש בגמרא משא ומתן של הלכה. לעומת מי שאומר שאין יום-הכיפורים מכפר אלא

עם תשובה¹⁸, "רבי אומר: על כל עבירות שבתורה, בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה, יום הכיפורים מכפר"¹⁹. נורא! זאת עזות דקדושה מיוחדת! יום-הכיפורים מכפר בין לשבים בין לשאינם שבים²⁰. עד כדי כך! "בעצם היום הזה, כי יום פָּרִים הוא לכפר עליכם לפני ד' אלהיכם"²¹. אנו יודעים שביום הזה ובשעות האלה, אנו באים לראות ולהראות את פני אבינו מלכנו²². יש מדרגות. על אחת כמה וכמה בזמן הזה ובמקום הזה. זאת ידיעה מפי רבנו הקדוש: יום-הכיפורים מכפר בין לשבים בין לשאינם שבים.

5. עצם היום הזה

רבי אומר שיום-הכיפורים מכפר גם לשאינם שבים. לכאורה, זהו יום של סיוס כל מאמצ התשובה שלנו²³. לכאורה, עשינו תשובה, התאמצנו, ומתוך כך "היום תאמצנו, היום תברכנו"²⁴. נזכה להפיק תוצאות מן המאמצים, ברכת ד' מן המאמצים, ועם זה, רבי, רבנו הקדוש, רבי של ארץ-ישראל, כל תורת ארץ-ישראל וקדושת ארץ-ישראל, מודיע לנו שהיה מקום לעמוד על זה שדעת צריכה להיות גם בשבת. דעת היא עצם האדם, עצם הרוחניות שבאדם ולא פחות מההווה אמינא שדעת תהיה גם בשבת, יש ידיעה של רבי, שהיה "קרוב למלכות", לריבונו-של-עולם, קרוב לסודות הממלכתיות האלוהית, שיום-הכיפורים הוא בעצם היום הזה. פשוט שהוא יום של תשובה ושל געגועים, אבל יש צורך חיוני שיום-הכיפורים הוא עצם היום הזה עצמו, כמפורש בתורה, "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם"²⁵, בעצם השעות האלה, בעצם המציאות של היום הזה. "מעלין בקודש"²⁶, בקדושה יש מדרגות. נזכה לזכור זאת ולגלות בקרבנו ומתוכנו את עצמיותנו²⁷ ואת עצמיות היום הזה השייך לנו ומתגלה מתוכנו, מקדש ומטהר אותנו, ומגלה את עצמיותנו.

6. "והלכת בדרכיו"

הביטוי "תורה" הוא במובן של "להורת את בני ישראל"²⁸. תורה היא הוראה²⁹. זו תורה מן השמים, אורייתא וקודשא-בריך-הוא חד הוא³⁰. זכינו לכך שריבונו-של-עולם מתגלה אלינו, מופיע אלינו ומשרה שכינתו עלינו עליידי התורה, עליידי לימוד תורה, קיום תורה והוראת התורה, "להורת את בני ישראל". הוראת התורה היא בכל ענייני היהדות של התורה. קבלת עול מלכות שמים ועול מצוות³¹ מקיפה את כל מצוות עשה ומצוות לא תעשה, מצוות דאורייתא ומצוות דרבנן, שבכל מלוא מרחב התורה. "לכל תכלה ראיתי קץ, רחבה מצותך מאד"³². זכינו לריבוי פרטים ודקדוקים של מצוות ליחיד ולציבור. בסוף התורה, אנו מוצאים את הסיום, את הסיכום העיקרי, את התמצית, את הכלל הכולל כל פרטיה ודקדוקיה של תורה: "והלכת בדרכיו"³³. הליכה בדרכיו של ריבונו-של-עולם³⁴. הווה דומה לוי³⁵. מה הוא חנון, אף אתה היה חנון! מה הוא רחום, אף אתה היה רחום!³⁶

7. "קדושים תהיו"

בזה יש מדרגות, עד שזוכים לכך שמה הוא קדוש, אף אתה היה קדוש. "והייתם קדושים כי קדוש אני"³⁷. יש פרשייה מיוחדת בתורה: "קדושים תהיו"³⁸. כמה פעמים הדגשנו שסגנון זה בעברית, בלשון הקודש, צורה זו של דיבור בעתיד כולל שתיים: "תהיו" זה ציווי, ו"תהיו" זה הבטחה, ידיעה³⁹. אתם תהיו קדושים, כי אתם קדושים בטבע. הכירו את עצמכם. דעו את עצמכם⁴⁰. אל תזייפו את עצמכם כי קדושים אתם. מתוך שאתם קדושים באמת, "והייתם קדושים כי קדוש אני". אתם "עם סִגְלָה"⁴¹, "ממלכת כהנים וגוי קדוש"⁴². זאת האמת שלכם, בכל האברים והגידים שלכם, בכל נשמה רוח ונפש⁴³ שלכם, בכל הפרטיות וכל הכלליות שלכם. ככל שזוכר זאת, נזכה ל"זכרו לחיים"⁴⁴, בימי הזכרון⁴⁵. נזכור את עצמנו יותר ויותר ובוזה תתגלה יותר ויותר הזכירה השמימית, הזכירה האלוהית של "זוכר חסדי אבות"⁴⁶ בכל יום, וזכור את כל פרטי חיינו ומציאותנו. מה הוא רחום, אף אתה היה רחום. מה הוא חנון, אף אתה היה חנון. מה הוא קדוש, אף אתה היה קדוש.

8. אוהב את הבריות

"זוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה"⁴⁷. בברכת כוהנים מברכים: "לברך את עמו ישראל באהבה". אנחנו נקדים של אברהם אבינו, שיש לו הגדרה מיוחדת: "אברהם אהיב"⁴⁸. ברוך השם שאנחנו שוקדים בתורה, בארץ-ישראל, בירושלים, מתאמצים לשקוד בתורה, ולוואי ונזכה לסייעתא דשמיא גדולה מאוד. המקום הזה מזכה יותר, והזמן הזה מזכה יותר. שניהם מרוממים יותר ומחיים יותר. "אברהם אהיב". מידת האהבה שייכת לתכונתם של ישראל⁴⁹. חז"ל מגדירים את העוסק בתורה לשמה בהגדרות מיוחדות⁵⁰. אחת מהן היא "אוהב את המקום, אוהב את הבריות"⁵¹. יש מדרגות בבריות, כל מיני יהודים, כל מיני נבראים. העוסק בתורה לשמה יזכה להיות אוהב את הבריות, אפילו הבריות שאינן כל-כך במצב של שלמות וצידקות. "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה"⁵². את מי צריך לקרב? את המקורבים אין צורך כל-כך לקרב. אסיכין מי הן אותן הבריות שצריך לאהוב ולקרב לתורה? משמע שהן בריות שאינן קרובות לתורה⁵³. וחז"ל קבעו שמי שעוסק בתורה אוהב בריות אלו. זהו העניין של העוסק בתורה לשמה, התמלאות באהבה, מתוך אהבת ד', מתוך אהבת התורה. אהבת ד' ואהבת התורה מחייבות התחייבות טבעית, חינוכית, עצמית, להתייחס בסמימפטיה, בעין יפה לבריות⁵⁴, לכל הבריות, לקרובים יותר ולרחוקים יותר, לכל הבריות אשר בכלל "עם זו יצרת לי תהלתי יספרו"⁵⁵.